

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Danne-Virke I

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 350.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig03val-shoot-idm139670057776064/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Danne-Virke I

Forstand mægter at høde, minde om, at ligesom Kiærligheden i sig selv er ubegribelig, saaledes er dens Undfangelse og Vext i vort Hjerte det ogsaa, naar vi kun ikke indbiide os, at Egenkiærlighed og sandelig Blødhed er den sande, uegennyttige Kiærlighed, og ei meget mere dens arrigste Fiender under Venkabs Maske, endelig minde om min faste Overbeviisning, at uden Christendom er Kiærlighed umulig, og om den klare Sandhed, at hvem der tiltroer Jesus hin uegennyttige, hele Slægten omfattende Kiærlighed, og agter ham dog for samme Vilkaar undergiven som vi, maae, naar han holder hårdt ved sin Vished, troe paa Christus eller fortvivle.

Dette maatte nødvendig erindres, om aldrig for Andet, saa dog for at minde om, at naar jeg taler om Folkefærds og Enkeltes Bekvemhed til sand aandelig Bedrift, da forudsætter jeg Christendom, uden hvilken de ere aldeles udygtige baade til at ville og fuldringe noget i Aandens Verden, som kan staae sin Prøve for Sandhed. Men, nægtet det nu er aldeles vist, at hin almindelige, dybe Kiærlighed er umulig uden Christendom, og mulig for hver Christen, af hvad Folk han end er, thi hos Sandheden er ingen Persons Aaseelse, saa bliver det derfor ikke mindre vist, hvad Historien nægtelig stadfæster, at Aands-Ulighed mellem Folkene ei ved Christendommen er blevet ophævet, hvilket allerede er en Følge af, at som de vare Folk til, saa bleve de Christne; men her maae dog ikke glemmes, at det var Skillerummet mellem Folkenes Hjerter, Christendommen vilde nedbryde, ingenlunde Adskilligheden i deres aandelige Vilkaar, den vilde ophæve; til Lemmer paa eet aandeligt Legeme vilde den gjøre alle Folkefærd, men ingenlunde til een og samme Lem; alle Menneske-Aander vilde den forene i Kiærligheds og Sandheds Aand, alle Evner og Kræfter vilde den vække og fornye og hellige til Sandheds Tjeneste; i det, som varer evindelig, i Kiærlighed, vilde den gjøre alle Mennesker lige, men ingenlunde i det Stykkevise, som skal afskaffes, naar det Fuldstændige kommer, ingenlunde i aandelige Gaver, som udskiftes efter Slægtens Tary, efter de evige Grundlove for timelig Udvikling, Udfyldning og Opbyggelse; i ingen Henseende vilde Christendommen ophæve, men opfylde Loven. Naar da Folkefærd, som kalde sig Christne, kives om deres Gaver, Fortrin og Mangler, paastaae særdeles Ypperlighed, aftrætte hinanden deres Roes og vil være aandelig uafhængige, da skeer det kun, fordi de ere ikke, hvad de kaldtes til; da gaaer det med dem, som naar de enkelte Mænd eller Slægter i et Folk

Danne-Virke I

misunde og trodse hinanden og vil alle være de Ypperste; da gaaer det som overalt, hvor Legemet opløses i Lemmernes Krig; og under et saadant Forhold er det aabenbart, at intet kan trives i Verden, som kun har sin Rod i uegennyttig, aandelig Kiærlighed, og det har dog aabenbar al aandelig Sandhed. Naar saaledes ethvert Folk stræber efter Fortrinnet i al menneskelig Kundskab, og anseer sine Mangler for en Skam, det maa søge at afstryge, eller i det mindste saa godt som muligt at dølge for sig selv og andre, da gaaer det, som naar et Folk vil legemlig afsøndre sig, drive alle menneskelige Handlinger med Eftertryk for at kunne undvære, og, om muligt, i Alt overgaae alle andre, da gaaer det, som naar en enkelt Mand vil udtømmee alle Videnskaber eller drive alle Handværker; Alt forkvakles, intet fuldkommes, latterlig Forbæggelighed, daarlig Stærgtighed og formastelig Stoithed drive deres Spil og arbeide paa at forhindre al sand Udvikling og Videnskabelighed, som uden venlig og ydmyg Vexel-Virkning, beskeden Tilfredshed med sin beskikkede Deel og kiærlig Tilegnelse af Andres Arbeide og Ypperlighed er aldeles umulig. At nu især det attende Aarhundrede har gjort sig skyldig i den Brøde, selv at ville være og giøre Alt, derom tillader Historien ei paa mindste Maade at tvivle; thi ligesom det prøvede paa at løsrive sig fra de forrige Tider, saaledes seer man tydelig hos alle noget livlige Folkefærd, hvad man for kun saae hos enkelte, en overveiende Lyst til at løsrive sig fra al aandelig Afhængighed, og saavel i aandelig som i legemlige Ting at være sig selv nok; saaledes saae man i alle siige Folk den samme Lyst kundgiøre sig hos de Enkelte, og Frihed var, skiondt i forskiellig Betydning, det almindelige Løsen, misforstaet Egen nytte den almindelige Grundsætning hos Folk som hos Enkelte. At nu Følgen heraf nær var blevet alle Staters Opløsning og Folkenes Trældom, det saae man; men at det tykkeste aandelige Mørke og grovaste Barbarie maatte blive ligesaa nødvendig en Følge, det stræbde og det stræber man vel end at dølge for sig selv. Det er imidlertid Menneskehedens høieste Tarv, at Faren aabenbares, og det er ganske vist den høie Tid at besinde sig, hvis den skal undgaaes; thi var det end ligesaa uafgjort, som det er vist, for hvem der kiender noget til de menneskelige Vilkaar og Verdens Løb, om Udbredelsen af den egennyttige Tænkemaade, Vexten af den saakaldte Friheds-Følelse og Fortsættelsen af hiin aandelige Afsøndring, om disse Ting nødvendig igien maae fremkalde, ja, fremmane en udvortes Opløsning og Trældom, hvoraf vi kun saae de yder-

Danne-Virke I

ste Omrids i Napoleons Dage, saa blev det dog ligevist, at al sand Videnskabelighed maatte snart uddøe, og at man endnu i dette Aarhundrede, istedenfor den almindelige Oplysning, hvorom man drømde, vilde komme til at see det tykkeste Vankundigheds Mærke laire sig, ei alene over Bønders Hytter, men om Alter og Throne og de Lærestole, hvorfra Oplysning udbasunedes. Dog, Beviset herfor lader sig kun føre i en egen Afhandling om Videnskabeligheds Udsigter ved Begyndelsen af det Nittende Aarhundrede, og jeg maatte her kun berøre denne Sandhed for at minde om, at ligesaa nødvendigt, som det er, hvis man vil finde sand Vidskab, da at søge den i Historien, ligesaa nødvendigt er det for hvert Folk, som vil fremme Menneskets sande Udvikling og Oplysning, at opgive den daarlige og forfængelige Lyst til ene at gløse Alt, eller at være ypperst i Alt, at randsage sig selv oprigtig, for at opdage, hvortil det er i Særdeleshed skikket, og da at lægge Haand paa Værket, ydmyg og ufortrøden, uden af Misundelse at kives og drages med Andre om deres beskikkede Deel, men glæde sig over det aandelige Vidunder, at Slægter og Folkefærd kan i Kiærlighed tilegne sig hinanden og de svundne Tiders Herlighed. Havde kun Folkene christelig Troe og derved ret Forstand paa deres eget Bedste, Hjerterum til den majestætiske, salige Følelse, at hele Sandhedens grændseløse, evige Rige med al dets uudsigelige Herlighed kan blive vores, kan i Kiærlighed eies saavel af Bonden bag Ploven som af Jordens den mægtigste eller høilærdeste Mand, at det er Daarlighed at kappes og kæmpe om andet, end hvad der varer evindelig, og ene kan give Øieblikkets Børn levende, himmelske Kræfter og Glæder, de timelige Sysler virkelig Værd og Betydning: om uskrømtet inderlig, uforkrænkelig Kiærlighed, havde kun Folkene Hjerte til at gribe og derved Fornuft til at begribe disse klare, mægtige Sandheder, da vilde og maatte de og flux hellige alle deres Evner til at udvikle og forklare dem i Gierning og Sandhed; og Tiden er kommet, da Hindringerne for det store Værk kan bortryddes, da et aandeligt Samkvem, en levende Vexel-Virkning kan finde Sted, som i de forbigangne Tider var hardtad umulig undtagen i de fromme Ønsker, hvilke vi dog, næst Gud, maae takke for, at de engang kan gaae i Opfyldelse. Ved Bogtrykker-Konsten banedes Veien til Kandskabernes Omvandring i Europas Lande, og overalt, hvor Folkene i Reformationens Dage grebes af den himmelske Sandhed, der fandt og Videnskaberne talrige Skoler og Læringer, og dyrkedes, som det i Skolen bør skee, uden selv-

Danne-Virke I

raadig Forskiel, kun under Christendoms Vinger. Saaledes skulde man kun faaret fori, til Høi sk olens Dage kom af sig selv, til Læringerne havde samlet baade Aar og Forstand til med modent Overlæg at kaare det Fag og den Gierning, hvortil de klarlig saae og af Erfaring vidste, de vare bedst bekvemme. Men, de Dage syndes saa sure, man kedtes efterhaanden ved den lang-sommelige Skolegang og strænge Skole-Mester, og neppe fik man Duun paa Hagen, før man efterhaanden stjal sig bort og begyndte paa egen Haand en academisk Bane uden andet Maal end at løsrive sig fra Skolens Tvang og raade sig selv. Var det skeet alievegne lige snart, da havde alt Haab om sand Videnskabelighed været ude for de europæiske Folkeførd, der saa øiensynlig vare beskikkede til at udvikle og fremme den; men til Mennekedens Lykke var der Folkeførd, som langt seenere end de andre forlode Skolen; ja, hos dem alle fandtes der store Hobe, som ei umiddelbar havde besøgt eller forladt den gamle Latin-Skole; det Første gjorde Udviklingen af den Forstand mulig, at al menneskelig Vidskab maae være historisk, og det andet nærer Haab om, at der hos alle Folkene vil findes nogle, om end nødvendig flere og færre, Slægter, som oplade Øiet for den baandgribelige Sandhed og Øret for dens uoverdøvelige Røst. Det er saebenbart, at ingen Indsigt er saa skikket til paa eengang at neddæmpe videnskabelig Hofferdighed, Misundelse og Indskrænkning til sig selv, og tillige at opfordre til den mest utrættelige Virksomhed, den mest levende og venlige Vexel-Virkning, hertil, siger jeg, er ingen Indsigt saa skikket som den, at al sand Vidskab maae være historisk, samles stykkesviis ved historisk Granskning og sammenføies efterhaanden ved Historiens Aand. Historien omfatter os alle med samt vor hele Forslægt fra Dagenes Begyndelse og Efterslægt til deres Ende; det er en Vidskabs-Kilde, som ei kan udtømmes, saalænge nogen tørster efter Sandhed; den aabner en Løbebane, hvor der ei alene er Rum til Alle, men og en Priis til hver med den forunderlige Egenskab, at naar den vindes, da vindes alle de andre tillige virkelig i Aanden. Hvert Folk, som har været et i aandelig Forstand virkelig Folk, har og en Historie; ingen kan bedre end de selv bearbejde og forklare den, naar de vil hellige sig i Sandheden og ei forklare, hvad de ikke forstaae. Verdens-Krøniken, som beskriver Folkenes Vexel-Virkning og Tidsrummenes Sammenhæng, er i Følge sin Natur en Alminding, som ingen med mindste Skin af Ret kan anmasse, men Alle med Føie tilegne sig, og da den indlemmer alle Folkeførds

Danne-Virke I

Historie i sig og stævner til et fælles Maal, seer man let, at ethvert Fremskridt i den til Fuldstændighed og Fuldkommenhed er nødvendig Frugten af fælles Arbejde, og er fælles Vinding, hvor det saa end udføres. Ogsaa maae for den historiske Betragtning al unyttig Riv om Folkenes og Videnskabernes Fortræelighed bortfalde; thi alle høre de til Historien; den kan hverken forstaaes eller fuldendes uden Bekiendskab med dem; hvad de hidtil have virket, maa Historien lære; hvad de kan vorde og virke, maa Fremtiden vise; hvad Godt og hvad Ondt der er skeet ved Folk og ved Kundskab, tilhører dem, der tilægge sig det, er dem uvedkommende, som fralægge sig det, om det saa end øvedes af deres kiødelige Slægt, thi Aanden vidner, at Sandhed er aandelig; al videnskabelig Flid hævder sig Værd og Betydning, thi hvad der arbeides ærlig i Historiens Tjeneste, det arbeides øiensynlig til hele Menneskehedens Gavn, og de enkelte Videnskaber faae overflødig Erstatning for det Heelheds Skien, de miste, ved at indtræde i en levende Forbindelse og Vexel-Virkning med det hele fortløbende Menneskeliv. Ikke længer skal Sprog-Granskningen kunne ansees for tør og ufrugtbar, thi man hører i Tungemaalene levende Røster fra de ældgamle Dage, talende, uforvanskelige Mindesmærker om de forrige Slægters Aand og Idræt, thi selv deres Forvanskning er et saadant. Mathematiken og Physiken skal ikke vove at bestige en Dronningstol, Historien nægter dem al Adkomst til, men de skal og derfor undgaae den Mistanke og Hærme, Historien kaster tilbage paa deres daarlige og hoffærdige Dyrkere; i Historiens Ledebaand skal de naae det Maal og den Dybde, de ere skikkede til, uden at forvide sig i Skyerne eller fordybe sig i Afgrunden. Poesien skal ikke længere indbilde sig, at den kan overflyve, maae oversee eller løselig overfare Historien, som baade har dens høieste Flugt og dens Vinger i Gjemme; den skal af Historien lære at forstaae sig selv, som Røsten deels af den hele Histories og deels af de enkelte Tiders og Slægters Aand; den skal lære at kiende sit underdanige Forhold til Sandheden, og i dens Tjeneste opvække det Hensovne og sanke de i Tiderne omspredte Træk til et aandeligt Billede af Historiens Gang og til et Forbillede paa dens Forklaring; den skal træde i venlig Pagt med al sand Kundskab og Vidskab, oplive dem med sin Aande, og til Giengield annamme herlige Fjædre, Bod for de stækkede Vinger, klare Speile til Hjælp for de dummede Øine. Philosophien skal ikke tilbedes som en Afgud, der med tomme Hænder kan i ledige Timer berige sine Dyr-

Danne-Virke I

kere og skabe Verdner af intet; men den skal da ei heller frygtes eller bandlyses, men agtes og elskes som Historiens Indsigt og Kiendelse i sin egen Sag, som Historiens Philosophie og Philosophiens Historie, som en stedse ufuldstændig, men voxende, ufuldkommen, men fortsat Erkiendelse af Mennesket, som det er i Sandhed og udvikles i Tiden. Aabenbaret Theologie skal ingen aftrætte den Rang, Historien hjemler, og en anden kan den, hvor Historien raader, aldrig naae, saalidt som den sande Theologie kan attraae nogen anden, da Menneskets historiske Udvikling ret egenlig maae være dens Hensigt og Maal; den er ikke længer en streng Tugtemester, men en viis Raadgiver, der slutter sin Lærdom og sine Formaninger med de Ord: I have nu faaet Forstands oplyste Øine til at kiende Skilsmissen mellem Godt og Ondt, mellem Sandhed og Løgn; I see nu, at jeg bedrog eder ikke, da jeg lovede at lede eder til Viisdom, naar I vilde følge mig blindt, saalænge eders Fornuft var aandelig blind; mene I nu at kunne undvære min Veiledning og mine Forjættelser om Kraft fra det Høie, nu saa prøver det! Maalet, som I skal naae, og Betingelserne, under hvilke det ene kan skee, dem kiende I, dem kan I ikke mere, uden forsættlig at tilkukke Øinene, tabe af Sigte; mig veed I, at I kan ikke dømmе, før I har begrebet og forklaret mig historisk, og, sævner nu, som I vil havne!

Man seer fremdeles lettelig, hvor klart et Lys der ved den historiske Betragtning opgaaer over den gjensidige Afhængighed mellem den ringeste, flittige Samler og den viseste Fortolker, mellem Læsning, Tænkning og Erfaring, hvilken Betydning de daglige Sysler maae vinde i de Lærdes, og Videnskabelighed i de Læges Øine; i Videnskabs-Manden seer den Læge ei blot sit Øie, men en Arvsamler for sine Børn; i menig Mand seer den Lærde Fædrene til Viisdoms Arvinger og Forfremmere; i al nyttig Handtering opdages efterhaanden aandelige Spor, som kaste Lys paa Dele af Historien, der ellers maatte stedse blive dunkle, og meddele al lovlig Handtering en Hæder og et Krav paa Opmærksomhed, der indlemmer den i Aandens middelbare Virkekreds, gjør den til Kunst.

Dog, det nytter vel ikke at udmale et Billede, der, uagtet det vinker med den Glands, som er Sandheds Farve-Blanding aldeles egen, dog kræver ei Offer, naar det skal inderlig glæde og oplive, som Faa vel bekvemme sig til at bringe; thi Sandhed raaber giennem Billedet: giv mig dit Hjerte! erkiend din egen Ubetydelighed, ei blot mod Ham, du ei mægter at begribe, men